

Zgłaszanie kandydatów we francuskich wyborach prezydenckich okresu V Republiki jako forma racjonalizacji procesu elekcyjnego

Submission of candidates in the French presidential elections of the Fifth Republic
period as a form of rationalisation of the electoral process

Выдвижение кандидатов на президентских выборах во Франции периода
Пятой республики как форма рационализации избирательного процесса

Висування кандидатів на президентських виборах у Франції періоду
П'ятої республіки як форма раціоналізації виборчого процесу

ŁUKASZ JAKUBIAK

Dr hab., prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego

e-mail: lukasz.jakubiak@uj.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0001-6219-8161>

Streszczenie: Artykuł dotyczy procesu wyłaniania kandydatów we francuskich wyborach na urząd prezydenta Republiki. Autor omawia mechanizm nominacji przez co najmniej pięciuset funkcjonariuszy publicznych różnych szczebli (członków parlamentu, członków rad regionalnych i departamentalnych, merów etc.). Przedmiotem opracowania są także zmiany legislacyjne dokonywane w tym zakresie po 1958 r., a więc w całym okresie funkcjonowania urządzeń ustrojowych V Republiki. Szczególną uwagę poświęcono następstwom tej specyficznej procedury, w tym również problemom, które może ona generować w praktyce politycznej. Zasygnalizowane zostały także wątpliwości co do spójności tych rozwiązań z konstrukcją powszechnych wyborów prezydenckich. Z uwagi na te zastrzeżenia w ostatnich latach zgłaszane były propozycje kolejnych zmian legislacyjnych w tym obszarze.

Słowa kluczowe: wybory prezydenckie, kandydaci, nominacje, Francja, V Republika

Summary: The article concerns the process of selecting candidates in French elections for the office of President of the Republic. The author discusses the mechanism of nomination by at least five hundred public officials at various levels (members of parliament, members of regional and departmental councils, mayors, etc.). The subject of the study are also the legislative changes made in this regard after 1958, i.e. throughout the functioning of the political apparatus of the Fifth Republic. Particular attention is given to the implications of this specific procedure, including the problems it can generate in political practice. Doubts have also been raised as to the consistency of these solutions with the design of general presidential elections. In view of these reservations, further legislative changes in this area have been proposed in recent years.

Key words: presidential election, candidates, nominations, France, Fifth Republic

Резюме: В статье рассматривается процесс выдвижения кандидатов на французских выборах на пост президента Республики. Автор рассматривает механизм выдвижения как минимум пятьюстами государственных служащих различного уровня (членов парламента, членов региональных и департаментских советов, мэров городов и т.д.). Предметом исследования являются также законодательные изменения, внесенные в этой области после 1958 года, т.е. за весь период функционирования конституционных механизмов Пятой республики. Особое внимание уделяется последствиям этой специфической процедуры, в том числе проблемам, которые она может породить в политической практике. Высказываются также

сомнения в согласованности этих решений с конструкцией всеобщих президентских выборов. С учетом этих оговорок в последние годы предлагаются дальнейшие законодательные изменения в этой области.

Ключевые слова: президентские выборы, кандидаты, выдвижение кандидатуры, Франция, Пятая республика

Резюме: Стаття присвячена процесу відбору кандидатів на виборах Президента Республіки у Франції. Автор розглядає механізм висування кандидатів щонайменше п'ятьма сотнями державних службовців різних рівнів (депутатами парламенту, членами регіональних і департаментських рад, мерами міст тощо). Предметом дослідження є також законодавчі зміни, внесені у цій сфері після 1958 року, тобто протягом усього періоду функціонування політичного апарату П'ятої республіки. Особлива увага приділяється наслідкам цієї специфічної процедури, в тому числі проблемам, які вона може породжувати в політичній практиці. Також висловлюються сумніви щодо узгодженості цих рішень з конструкцією всезагальних президентських виборів. З огляду на ці застереження, в останні роки були запропоновані подальші законодавчі зміни в цій сфері.

Ключові слова: президентські вибори, кандидати, висування, Франция, П'ята республіка

I

Instytucja prezydenta V Republiki Francuskiej stanowi centralny punkt ustroju ustanowionego w 1958 r., będąc zasadniczym elementem odnowionego, zgodnie z ideą racjonalizacji, parlamentarnego systemu rządów. Rewaloryzacja władzy prezydenckiej szła w kierunku modyfikacji ustroju w kierunku semiprezydenckim, dostarczając zarazem źródła inspiracji dla tych spośród współczesnych państw, w których podejmowano refleksję nad wzmocnieniem ustrojowego stanowiska władzy wykonawczej, w tym również władzy prezydenckiej. Chociaż wiele komponentów francuskiej prezydentury było już przedmiotem licznych opracowań naukowych, wciąż warto analizować te, które wydają się mieć poboczny charakter, a jednak pozostają ważnym składnikiem przyjętej konstrukcji ustrojowej. Dotyczy to w szczególności tych rozwiązań, które w samej V Republice podlegały już zmianom, a również obecnie budzą kontrowersje i są przedmiotem debaty, zarówno przedstawiciele doktryny, jak i uczestników życia politycznego. Takim rozwiązaniem jest specyficzna, realizowana od początków V Republiki procedura zgłaszania kandydatów w wyborach prezydenckich.

Problematykę obsady urzędu głowy państwa regulują art. 6 i art. 7 obowiązującej konstytucji. W okresie V Republiki były na tym polu wprowadzane dość istotne zmiany – przede wszystkim przyjęcie w 1962 r. konstrukcji powszechnych wyborów prezydenckich. Szczegółowe regulacje odnoszące się do organizacji wyborów, w tym m.in. do zgłaszania kandydatur, prowadzenia kampanii wyborczej oraz do kwestii finansowych znalazły się w aktach niższego rzędu, częściowo w kodeksie wyborczym, a częściowo w innych unormowaniach ustawowych. Wśród

tych ostatnich należy wymienić ustawę z dnia 6 listopada 1962 r. o wyborze prezydenta Republiki w głosowaniu powszechnym¹. Akt ten nie tylko dokonał zmian w obowiązującej konstytucji, lecz także zawarł – i nadal zawiera – unormowania ustawowe niemające rangi konstytucyjnej². Określają one m.in. wymogi dotyczące zgłaszania kandydatur w wyborach na urząd prezydencki. Na szczególną uwagę zasługuje konieczność poparcia osoby chcącej ubiegać się o mandat przez tzw. wyborców kwalifikowanych, w odniesieniu do wyborów z 1958 r. określanych zasadnie mianem wielkich elektorów (*grands électeurs*). Kandydatów nie zgłaszają zatem bezpośrednio ani partie polityczne, ani określone grupy obywateli, lecz osoby o szczególnej kwalifikacji – aktualnie w liczbie co najmniej pięciuset.

Uprawniona jest teza, że sygnalizowany wymóg nie tylko stanowi oryginalne rozwiązanie ustrojowe, lecz także ma konkretne przełożenie na praktykę. W określonych okolicznościach może bowiem stanowić istotną barierę, której przekroczenie będzie szczególnie trudne dla kandydatów niemających poparcia partyjnego (do tej kategorii można zaliczyć kandydatury „ekstrawaganckie”, w szczególności osób spoza „świata polityki”) albo reprezentujących niektóre formacje skrajne, tzn. ugrupowania, które ze względu na głoszone postulaty programowe są w dużej mierze izolowane przez partie bardziej umiarkowane i sytuujące się w głównym nurcie życia politycznego. W rezultacie wymóg ten może pełnić rolę mechanizmu filtracyjnego³, stanowiąc jedno z istotniejszych, choć nieregulowanych na poziomie konstytucyjnym rozwiązań, które rzutują konsekwentnie na specyfikę wyborów

---

¹ Loi n° 62-1292 du 6 novembre 1962 relative à l'élection du Président de la République au suffrage universel (stan prawny na dzień 4 lipca 2022 r.), <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORF-TEXT000000684037/2022-07-04/> [dostęp: 4.07.2022 r.].

² Zwracają na to uwagę D. Chagnollaud i J.-L. Quermonne, pisząc, że w ustawie referendalnej, która została promulgowana 6 listopada 1962 r., mieściły się jednocześnie dyspozycje konstytucyjne i dyspozycje organiczne. Zob. D. Chagnollaud, J.-L. Quermonne, *Le gouvernement de la France sous la Ve République*, Paris 1996, s. 229. Trzeba jednak pamiętać, że była to zarazem ustawa, którą przyjęto w trybie referendum na mocy art. 11 konstytucji celem jej zmiany. Oczywiście kontrowersje budziła kwestia dopuszczalności tej procedury w odniesieniu do ustaw konstytucyjnych. Ci, którzy przyjmowali założenie, że art. 11 mógłby stanowić alternatywną procedurę przyjmowania ustawodawstwa, dowodzili, że chodziło o wszystkie trzy rodzaje ustaw, czyli zwykłe, organiczne i konstytucyjne, zob. K. Kubuj, *Zmiana Konstytucji V Republiki Francuskiej. Przedmiot, tryb, kontrola*, Warszawa 2018, s. 226. Wobec powyższego nic nie stało na przeszkodzie, by w ramach jednej ustawy referendalnej znajdowały się przepisy należące do różnych kategorii ustawodawstwa. Rangę konstytucyjną miałyby te, które ze względu na swoją treść dokonywałyby zmiany właściwych przepisów ustawy zasadniczej. Innym bez przeszkód można by nadać np. rangę ustawodawstwa organicznego. W przedmiotowej kwestii chodziło o dokonane w ten sposób zastąpienie przepisów ordonansu organicznego z dnia 7 listopada 1958 r. w sprawie wyboru prezydenta Republiki.

³ J.-C. Colliard, *Les parrainages à l'élection présidentielle*, Les Nouveaux Cahiers du Conseil Constitutionnel 2012, nr 34, s. 14.

prezydenckich przeprowadzanych pod rządami konstytucji V Republiki. Wobec powyższego kwestia wysuwania kandydatur staje się niemal tak istotna, jak sam sposób przeprowadzania głosowania obejmujący zasadę powszechności oraz konieczność uzyskania bezwzględnej większości głosów.

Celem artykułu jest zatem scharakteryzowanie tego dość nietypowego rozwiązania ustrojowego, w tym również zwrócenie uwagi na towarzyszące mu kontrowersje wywoływane dokonywanym w ten sposób racjonalizowaniem szeroko rozumianego procesu wyborczego⁴. To ostatnie należy traktować jako wprowadzenie rozwiązań prawnych, które utrudniają, a nawet uniemożliwiają ubieganie się o mandat prezydencki kandydatom niemającym żadnego ugruntowanego zaplecza politycznego lub reprezentującym formacje skrajne. W aspekcie metodologicznym artykuł opiera się na analizie stosownych rozwiązań prawnych przy jednoczesnym uwzględnieniu ich przełożenia na sferę praktyki politycznej. Opracowanie nie ma wprawdzie charakteru porównawczego, jednak mechanizmy stosowane we Francji z pewnością warto postrzegać z odniesieniem do tych państw, w których nie stosuje się środków znacząco ograniczających „dostępności” biernego udziału w wyborach potencjalnym kandydatom⁵. Artykuł może więc stanowić przyczynek do szerszej dyskusji nad rolą powszechnych wyborów prezydenckich w państwach demokratycznych, w tym przede wszystkim ich wpływem na pozostałe kluczowe komponenty systemu politycznego.

II

W świetle aktualnie obowiązujących regulacji prawnych (zamieszczonych w art. 3 wspomnianej ustawy z 1962 r. o wyborze prezydenta Republiki w głosowaniu po-

---

⁴ Jak pisze B. Dolez, kontrowersje wokół „500 podpisów” pojawiają się przy każdym wyborach prezydenckich. Uznaje się, że z jednej strony może on eliminować kandydatów rzeczywiście wartościowych, a z drugiej wcale nie musi oznaczać ograniczenia rywalizacji do umiarkowanej liczby pretendentów. Zob. B. Dolez, *Le parrainage*, w: *L'élection présidentielle*, red. A. Levade, B. Mathieu, D. Rousseau, Paris 2013, s. 47–48.

⁵ Nie są to jednak rozwiązania pozbawione jakichkolwiek ograniczeń. Ogólnie rzecz biorąc, można wyróżnić dwie podstawowe – inne niż francuska – konstrukcje oparte na prezentacji zgłoszeń. Mogą tego dokonywać wyłącznie wyborcy (np. w Polsce). Możliwe jest także powierzenie zgłaszania kandydatów zarówno środowiskom *stricto* politycznym, jak i samym wyborcom. Szerzej na temat rozwiązań stosowanych w wybranych państwach współczesnych zob. D. Gély, *Le parrainage des élus pour l'élection présidentielle*, Paris 2011, s. 13–23; A. Ławniczak, *Monarchiczne i republikańskie głowy państwa w Europie*, Wrocław 2011, s. 301–305.

wszechnym) skuteczne przedłożenie kandydatury w wyborach prezydenckich wymaga poparcia, którego pretendentowi udziela pięciuset obywateli spełniających odpowiednie warunki formalne (muszą pełnić stosowne funkcje publiczne). Na określenie tego rodzaju wymogu używa się w języku francuskim terminu *parrainage* (patronat). W świetle omawianej regulacji ustawowej zgłoszenia kandydatów winny być przedstawione Radzie Konstytucyjnej nie później niż w szósty piątek poprzedzający pierwszą turę głosowania. W dalszej części art. 3 ustawy postanowiono, że są one sporządzane na formularzach opatrzonych podpisem ich autora i przesyłane przez autora do Rady Konstytucyjnej pocztą, w przeznaczony do tego kopercie. Formularze i koperty drukowane są według wzorów przyjętych przez Radę. W niektórych przypadkach zgłoszeń nie składa się bezpośrednio do organu kontroli konstytucyjności prawa, lecz na ręce właściwych przedstawicieli państwa (*représentant de l'État*) w określonych jednostkach terytorialnych, np. prefektów w departamentach zamorskich (przykładem może być Martynika). Winni oni wówczas zawiadomić Radę Konstytucyjną. Organ ten podaje do publicznej wiadomości, co najmniej dwa razy w tygodniu, nazwiska i funkcje osób, które ważnie wysunęły kandydatury. Złożone zgłoszenie nie podlega wycofaniu. To samo dotyczy zgłoszeń składanych przedstawicielom państwa. Na minimum osiem dni przed pierwszą turą wyborów Rada Konstytucyjna upublicznia nazwiska i funkcje osób, które zgłosiły kandydatów. Podawanie pełnej informacji o poparciu udzielonemu określonymu kandydatowi do wiadomości publicznej zostało przewidziane w ustawie nowelizującej z 2016 r. (publikacja następuje w dzienniku urzędowym)⁶.

W obecnym stanie prawnym wskazań kandydatów mogą dokonywać członkowie różnego rodzaju zgromadzeń przedstawicielskich działających w metropolii oraz poza jej granicami. Wśród osób zaliczających się do tej pierwszej kategorii znajdują się parlamentarzyści, francuscy posłowie do Parlamentu Europejskiego, członkowie rad regionalnych oraz rad departamentalnych, a także członkowie Zgromadzenia Korsyki, rady metropolitarnej Lyonu i rady Paryża. Takim uprawnieniem dysponują członkowie pozaeuropejskich zgromadzeń przedstawicielskich terytoriów o różnym statusie ustrojowym, lecz zależnych od Francji. Warto tu

⁶ Loi organique n° 2016-506 du 25 avril 2016 de modernisation des règles applicables à l'élection présidentielle, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFARTI000032451677> [dostęp: 5.07.2022 r.]. Chodziło o zwiększenie przejrzystości procesu zgłaszania kandydatów. Wcześniej tego rodzaju informacje nie były pełne. Upubliczniano nazwiska tylko tylu sygnatariuszy, ilu było wymaganych do skutecznego zgłoszenia kandydata. Jeśli więc określony kandydat uzyskał więcej zgłoszeń, podlegające upublicznieniu nazwiska osób udzielających poparcia były losowane. Zob. L. Favoreu, P. Gaïa, R. Ghevontian, J.-L. Mestre, O. Pfersmann, A. Roux, G. Scoffoni, *Droit constitutionnel*, Paris 2019, s. 725.

wskazać m.in. członków Zgromadzenia Martyniki oraz Zgromadzenia Polinezji Francuskiej, rad terytorialnych Saint-Barthélemy, Saint-Martin oraz Saint-Pierre-et-Miquelon, jak również członków zgromadzeń prowincji Nowej Kaledonii. Ten katalog trzeba uzupełnić o merów (tym bardziej że stanowią oni zdecydowanie najliczniejszą kategorię), jak też radców wchodzących w skład Zgromadzenia Francuzów Zamieszkałych Za Granicą (*Assemblée des Français de l'étranger*) oraz przewodniczących rad konsularnych (*présidents des conseils consulaires*). Wymienić trzeba ponadto przewodniczących niektórych organów realizujących funkcje egzekutywy, m.in. przewodniczących rad wykonawczych (*conseil exécutif*) Korsyki i Martyniki, jak również pełniącego funkcje szefa rządu przewodniczącego Polinezji Francuskiej (*président de la Polynésie française*) oraz przewodniczącego rządu Nowej Kaledonii (*président du gouvernement de la Nouvelle-Calédonie*). Co istotne, osoby będące wyborcami kwalifikowanymi dysponują prawem poparcia tylko jednej kandydatury.

Jak w dalszej kolejności stanowi art. 3 przedmiotowej ustawy, pochodzący z wyboru sygnatariusze udzielający poparcia danej kandydaturze muszą reprezentować co najmniej 30 departamentów lub wspólnot zamorskich. Zastrzeżono również, że nie więcej niż jedna dziesiąta z nich może być wybrana z tego samego departamentu lub z tej samej wspólnoty zamorskiej. Takie rozwiązanie ma rzecz jasna zapobiegać sytuacji, w której dochodzi do terytorialnej kumulacji poparcia dla określonego kandydata. Znacząco utrudnia to bowiem udział w wyborach osób reprezentujących wyłącznie interesy lokalne, a przy tym podtrzymuje ogólnonarodowy wymiar elekcji prezydenckiej⁷. Kluczowe znaczenie ma jednak sam wymóg uzyskania poparcia pięciuset osób, dla których wspólnym mianownikiem jest to, że – jak pisze A. Ławniczak – współuczestniczą one w sprawowaniu władzy publicznej⁸. Są to zatem osoby, które na różnych szczeblach angażują się w politykę, czego naturalną konsekwencją są ich określone polityczne afiliacje. To właśnie w tym punkcie może się uwydatnić działanie procedury zgłaszania kandydatów jako narzędzia filtrującego. Notabene przez kandydatów „nizowych”, którzy najczęściej nie mają większych szans na zdobycie poparcia wśród osób uprawnionych do jego udzielenia, takie rozwiązanie jest wprost kontestowane jako antydemokratyczne⁹. Z drugiej strony, w piśmiennictwie formułowany jest pogląd, że przyjęty mechanizm ma zapobiegać deprecjacji urzędu prezydenckiego, do czego mogłoby dojść, gdyby w wyborach

⁷ M. Frangi, *Le Président de la République. Arbitrer, diriger, négocier*, Paris 2012, s. 27.

⁸ A. Ławniczak, *Monarchiczne i republikańskie...*, s. 302.

⁹ P. Esplugas-Labatut, *Les règles de l'élection présidentielle*, w: *La Constitution de la Ve République. 60 ans d'application (1958–2018)*, red. Ph. Blachère, Issy-les-Moulineaux 2018, s. 160.

uczestniczyli kandydaci pozbawieni ambicji politycznych, którzy rywalizację o prezydenturę wykorzystywali jedynie do promocji własnej osoby¹⁰.

Jeśli chodzi o zmiany normatywne w zakresie zgłaszania kandydatów, to początkowo, jeszcze przed wprowadzeniem powszechnych wyborów prezydenckich, stosowne regulacje były zawarte w ordonansie organicznym z dnia 7 listopada 1958 r. w sprawie wyboru prezydenta Republiki¹¹. To wtedy zainicjowano we Francji mechanizmy służące wysuwaniu kandydatur znane jako *le système de parrainage*¹². Zostały one zatem wykorzystane na potrzeby pierwszych wyborów prezydenckich w V Republice. Należy pamiętać, że nie zastosowano wówczas głosowania powszechnego, lecz zdecydowano się na elekcję dokonaną przez kolegium elektorów. Koncepcja wyborów powszechnych nie była w tym czasie uznawana za zasadną przez samego de Gaulle'a, wobec czego nie znalazła się w pierwotnym tekście konstytucji¹³. Zgodnie z art. 1 ordonansu kandydaci mogli być zgłaszani, indywidualnie lub wspólnie, przez członków tego właśnie gremium. Aby zgłoszenie stało się skuteczne, wymagane było poparcie „co najmniej pięćdziesięciu osób wchodzących w skład kolegium elektorskiego obarczonego zadaniem wyboru prezydenta Republiki i sprawujących mandat publiczny pochodzący z wyboru”¹⁴. Notabene to właśnie w kontekście procedur wyborczych zastosowanych – jak się później okazało, jednorazowo – w 1958 r. określanie osób zgłaszających kandydatury mianem wielkich elektorów będzie w pełni uzasadnione. Ci, którzy przedkładali kandydatury, sami tworzyli bowiem kolegium zdolne do wyboru głowy państwa – zgłaszający byli tożsami z tymi, którzy dokonywali obsady urzędu prezydenckiego.

Dalsze zmiany wprowadzono wraz z ustanowieniem powszechnych wyborów prezydenckich. Zostały one zawarte w pierwotnej wersji ustawy z dnia 6 listopada

¹⁰ B. Branchet, *La fonction présidentielle sous la Ve République*, Paris 2008, s. 190–191.

¹¹ Ordonnance n° 58-1064 du 7 novembre 1958 portant loi organique relative à l'élection du Président de la République, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000886573> [dostęp: 4.07.2022 r.].

¹² E. Popławska, *Instytucja prezydenta w systemie politycznym V Republiki Francuskiej*, Warszawa 1995, s. 28. Jak zauważa S. Lamouroux, przyjęte rozwiązanie znacząco odbiega od tych stosowanych w okresie trzech wcześniejszych republik (od 1848 r.), a zarazem zrywa z tradycją republikańską, zob. S. Lamouroux, *De la présentation à la présélection des candidats à l'élection présidentielle: le filtrage comme fil d'Ariane*, *Revue Française de Droit Constitutionnel* 2008, nr specjalny 2, s. 159.

¹³ D. Maus, *Études sur la Constitution de la Ve République. Mise en place, pratique*, Paris 1990, s. 122.

¹⁴ Należy zaznaczyć, że to właśnie w kontekście procedur wyborczych zastosowanych w 1958 r. określanie osób zgłaszających kandydatury mianem wielkich elektorów wydaje się najbardziej przekonujące. Ci, którzy przedkładali kandydatury, sami tworzyli bowiem kolegium zdolne do wyboru głowy państwa. Wraz z wprowadzeniem cztery lata później powszechnych wyborów prezydenckich członkowie dawnego kolegium elektorskiego mogli już tylko przedkładać kandydatury, natomiast z czynnego prawa wyborczego korzystali wyłącznie na zasadach obowiązujących wszystkich uprawnionych obywateli.

1962 r.¹⁵, która podwoiła wymagane poparcie wyborców kwalifikowanych. Co więcej, wśród minimum stu osób, które udzielały go danemu kandydatowi, musieli się znaleźć przedstawiciele co najmniej dziesięciu różnych departamentów lub terytoriów zamorskich. Zaostrzenie istniejących wymogów wiązało się bezpośrednio z odejściem od wyborów nie powszechnych. To właśnie wtedy pojawiło się, ze względu na specyfikę prowadzenia kampanii wyborczej poprzedzającej głosowanie powszechne (w tym przede wszystkim wykorzystywanie środków masowego przekazu), ryzyko zgłaszania – jak pisze J. Massot – kandydatów nastawionych bardziej na uzyskanie rozgłosu niż rzeczywiście politycznych (*les candidatures plus publicitaires que réellement politiques*)¹⁶. Pod pewnymi względami inaczej określono też krąg osób uprawnionych do wysuwania kandydatów. Przykładowo, na skutek charakteryzowanej zmiany przepisów w tym gronie znaleźli się członkowie Rady Ekonomicznej i Społecznej (choć później zostali oni pozbawieni tej możliwości).

Istotna modyfikacja przepisów z 1962 r. miała miejsce w okresie prezydentury Valéry'ego Giscarda d'Estaing. Ustawą nowelizującą z dnia 18 czerwca 1976 r.¹⁷ wprowadzono wymóg obowiązujący także obecnie, tzn. do udziału w wyborach konieczne jest zgłoszenie kandydatury przez co najmniej pięciuset wyborców kwalifikowanych. W omawianej regulacji ustanowiono również aktualne rygory dotyczące dywersyfikacji poparcia dla danego kandydata, tzn. sygnatariusze muszą pochodzić z co najmniej 30 departamentów lub terytoriów zamorskich, przy czym nie więcej niż 10% może reprezentować tę samą jednostkę terytorialną. Potrzeba wprowadzenia rozwiązań zakładających dywersyfikację poparcia była przy okazji wyborów prezydenckich z 1974 r. sygnalizowana przez Radę Konstytucyjną¹⁸.

Późniejsze modyfikacje przepisów dotyczących procedury zgłaszania kandydatów, z wyjątkiem wspomnianych wyżej zmian z 2016 r., które zwiększały transparentność udzielanego poparcia – nie miały już zasadniczego znaczenia. Wiązały się one z przeprowadzanymi w V Republice reformami idącymi w kierunku wzmocnienia

¹⁵ Loi n° 62-1292 du 6 novembre 1962 relative à l'élection du Président de la République au suffrage universel (pierwotna wersja ustawy), <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000684037> [dostęp: 5.07.2022 r.].

¹⁶ J. Massot, *L'arbitre et le capitaine. Essai sur la responsabilité présidentielle*, Paris 1987, s. 157.

¹⁷ Loi organique n° 76-528 modifiant la loi n° 62-1292 du 6 novembre 1962 relative à l'élection du Président de la République au suffrage universel, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000522406#JORFTEXT000000522406> [dostęp: 5.07.2022 r.].

¹⁸ Francuski organ kontroli konstytucyjności prawa wskazywał na zasadność wymogu zebrania podpisów sygnatariuszy pochodzących z minimum 25% jednostek terytorialnych, natomiast ostatecznie przyjęto wymóg przynajmniej 30 departamentów lub terytoriów zamorskich, co w praktyce oznaczało, że ustawodawca poszedł w tym względzie nawet nieco dalej. Zob. D.G. Lavroff, *Le droit constitutionnel de la Ve République*, Paris 1999, s. 455–456.

procesu decentralizacji. Dotyczyły statusu różnego rodzaju terytoriów zamorskich (np. dość daleko idące zmiany ustrojowe odnoszące się do Nowej Kaledonii). Przekształcenia w zakresie różnych aspektów terytorialnej struktury państwa dotykały także funkcji publicznych, których piastuni mogli formalnie zgłaszać kandydata do prezydentury. W następstwie tego przepis art. 3 ustawy w obecnym kształcie jest – jeśli porównać go z wersją obowiązującą bezpośrednio po nowelizacji z 1976 r. – znacznie bardziej rozbudowany. Niemniej stale obowiązuje rozwiązanie pozwalające na zgłaszanie kandydatur przez osoby sprawujące funkcje publiczne na różnych szczeblach. Chodzi niezmiennie o poziom parlamentarny (np. senatorowie, deputowani do Parlamentu Europejskiego), poziom zgromadzeń zdecentralizowanych (np. członkowie rad regionalnych, departamentalnych oraz różnych zgromadzeń poza metropolią) oraz poziom lokalny (przede wszystkim merowie)¹⁹.

Pod względem liczbowym grono osób uprawnionych do zgłaszania kandydatur oscyluje wokół 45 tys. osób. Przykładowo, w związku z wyborami prezydenckimi z 2007 r. omawiana grupa liczyła 47 462 osoby (jakkolwiek – jak podaje J.C. Colliard – ze względu na zjawisko tzw. kumulacji mandatów zgłoszeń mogło być nie więcej niż 42 109). Zdecydowaną większość, bo przeszło 77% stanowili merowie. Nie będzie więc przesadą stwierdzenie, że to właśnie oni mogą mieć decydujący wpływ na zdolność danego kandydata do udziału w elekcji. Na tym tle udział innych wyborców kwalifikowanych, np. parlamentarzystów oraz francuskich przedstawicieli w Parlamencie Europejskim, nie jest imponujący. Ta niejednorodna wewnętrznie grupa stanowi niespełna 23%, a wspomniani deputowani, senatorowie i europarlamentarzyści – nieco ponad 2%²⁰.

III

Pod rządami konstytucji V Republiki przeprowadzono dotychczas dwanaście elekcji prezydenckich (jedenaście odbyło się w formie wyborów powszechnych). Pomijając te z 1958 r., można zauważyć, że liczba kandydatów w pierwszej turze była relatywnie niska tylko w latach 60. (sześciu w wyborach z 1965 r. oraz siedmiu w tych przeprowadzonych cztery lata później, w wyniku rezygnacji prezydenta de Gaulle'a). Wyraźny wzrost odnotowano w 1974 r., kiedy kandydowało dwanaście osób. Z wyjątkiem wyborów z 2002 r., w których startowało rekordowo dużo, bo aż

¹⁹ R. Rambaud, *Droit de élections et des référendums politiques*, Issy-les-Moulineaux 2019, s. 191.

²⁰ J.-C. Colliard, *Les parrainages...*, s. 15–16.

szesnastu pretendentów, w latach 1981–2022 dała się zaobserwować pewna stabilizacja. O prezydenturę ubiegało się bowiem od dziewięciu do dwunastu uczestników pierwszej tury. Dotychczasowa praktyka dowodzi więc, że stosowany system zgłaszania kandydatów okazuje się dość skutecznym mechanizmem filtrującym, przynajmniej jeżeli chodzi o samą liczbę osób ubiegających się o mandat.

Osób zgłaszanych jest znacznie więcej. Wystarczy zauważyć, że w związku z wyborami z 2022 r. aż 64 osoby uzyskały co najmniej jedno wskazanie, natomiast w pierwszej turze wzięło udział dwunastu kandydatów. Trzeba jednak zastrzec, że traktowanie wszystkich tych 64 osób jako chcących faktycznie startować w wyborach byłoby błędne. Zgłoszenie może być bowiem zupełnie oddolne, niejako nie stanowiąc reakcji na uprzednio i publicznie wyrażoną wolę kandydowania. Może się zatem okazać, że takie zgłoszenie wcale nie uwzględnia rzeczywistej gotowości osób zgłaszanych do startu w wyborach. Określanie ich mianem kandydatów będzie trochę na wyrost. Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja w przypadku osób, które rzeczywiście zamierzają, np. jako pretendenci wyznaczeni w prawyborach wewnątrzpartyjnych, ubiegać się o mandat prezydencki. Zgłoszenie takiego kandydata staje się wówczas naturalną odpowiedzią na publicznie składane deklaracje oraz strategię określonej formacji politycznej. Pozostając przy wyborach z 2022 r., wśród tego rodzaju pretendentów należy wymienić chociażby urzędującego prezydenta Emmanuela Macrona (2098 zgłoszeń), kandydata formacji o nazwie Francja Nieujarzmiona (*La France Insoumise*) Jeana-Luca Mélenchona (906 zgłoszeń) czy też Valérie Pécresse, która ubiegała się o prezydenturę z ramienia neogaullistowskiej formacji Republikańskie (2636 zgłoszeń)²¹. Z kolei w obrębie tej pierwszej kategorii można umieścić byłego socjalistycznego prezydenta François Hollande'a (jedno zgłoszenie), którego przecież trudno było posądzać o to, że w 2022 r. miał jeszcze ambicje prezydenckie. Po jednym wskazaniu otrzymali także były premier Édouard Philippe (zajmował to stanowisko w pierwszych latach prezydentury Emmanuela Macrona) oraz inny były szef rządu – socjalista Bernard Cazeneuve²² (pełnił tę funkcję w latach 2016–2017).

Lista osób zgłaszanych obejmuje więc wszystkich, którzy uzyskali co najmniej jedno wskazanie, bez względu na to, czy faktycznie chcieli oni ubiegać się o mandat. Rzecz jasna ci, którzy otrzymali wymaganą liczbę zgłoszeń winni wyrazić zgodę na kandydowanie. Następuje to w dalszej kolejności, gdy stosownej weryfikacji udzielonego poparcia dokona Rada Konstytucyjna²³. W związku z wyborami

²¹ Les parrainages validés par candidat, <https://presidentielle2022.conseil-constitutionnel.fr/les-parrainages/parrainages-valides-par-candidat.html> [dostęp: 7.07.2022 r.].

²² Tamże.

²³ R. Rambaud, *Droit de élections...*, s. 192.

prezydenckimi przeprowadzonymi w 2022 r. po jednym zgłoszeniu otrzymało aż 28 osób. Z kolei cztery osoby otrzymały ponad 100 wskazań. Najbardziej prominentnym politykiem w tym gronie okazała się Christiane Taubira (274 zgłoszenia), która w latach 2012–2016 zajmowała stanowisko ministra sprawiedliwości. Obowiązujące wymogi okazały się także zbyt restrykcyjne dla kandydatki reprezentującej założoną w 2016 r. Partię Zwierząt (*Parti animaliste*) – Hélène Thouy uzyskała 139 wskazań. Podobne poparcie (160 zgłoszeń) otrzymał Anasse Kazib²⁴, działacz polityczny reprezentujący formację trockistowską. To właśnie w takich przypadkach działanie wspomnianego mechanizmu filtrującego staje się najlepiej widoczne.

Co najważniejsze, wymóg zgłoszenia kandydatury przez co najmniej pięciuset wyborców kwalifikowanych może okazać się problematyczny nawet dla kandydatów, którzy nie tylko są rozpoznawani, lecz także cieszą się znaczącym poparciem wyborców, co czyni z nich poważnych pretendentów do urzędu prezydenckiego. Dowiodły tego trudności ze spełnieniem analizowanego warunku, jakie w trakcie kampanii przed wyborami w 2022 r. napotkała Marine Le Pen, kandydatka Zjednoczenia Narodowego (*Rassemblement nationale*), czyli dawnego Frontu Narodowego. Będąc głównym konkurentem ubiegającego się o reelekcję Macrona, Le Pen ogłosiła nawet, że ze względu na brakujące wsparcie wyborców kwalifikowanych zawiesza prowadzenie kampanii wyborczej. Z uwagi na trudną sytuację, w której się znalazła, zwróciła się z apelem do merów o zgłoszenie jej kandydatury, argumentując, że w przeciwnym wypadku miliony wyborców popierających jej formację będą pozbawieni własnego kandydata w wyborach. Z apelem o aktywny udział w procesie przedkładania zgłoszeń wystąpił w trakcie trwającej kampanii również ówczesny premier Jean Castex. Argumentował on, że udzielenie *parrainage* nie może być rozumiane jako wyraz politycznego poparcia dla określonej kandydatury, lecz jedynie jako działanie prodemokratyczne. Z kolei centrysta François Bayrou – polityk obozu prezydenckiego – zadeklarował stworzenie witryny internetowej ułatwiającej gromadzenie zgłoszeń przez wszystkich potencjalnych kandydatów, którzy w badaniach opinii społecznej uzyskiwali poparcie przekraczające 10%²⁵.

Nie sposób więc nie zauważyć, że system *parrainage* może okazać się niebezpieczny nie tylko dla dysydentów z większych formacji lub osób występujących z ramienia niszowych organizacji politycznych, lecz także dla tych, którzy występują jako realni pretendenci do prezydentury lub przynajmniej mogą uchodzić za głównych

²⁴ Les parrainages validés...

²⁵ *Marine Le Pen suspend sa campagne en attendant d'obtenir ses 500 parrainages, Jean Castex demande aux élus de parrainer les candidats*, Le Monde, 22.02.2022, https://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2022/article/2022/02/22/presidentielle-2022-marine-le-pen-suspend-sa-campagne-en-attendant-d-obtenir-ses-500-parrainages_6114761_6059010.html [dostęp: 7.07.2022 r.].

przedstawicieli określonego nurtu politycznego. Można wymienić jeszcze dwa przykłady, tym razem pochodzące z wcześniejszych elekcji. W tej z 1981 r. brak wymaganej liczby zgłoszeń stanął na przeszkodzie kandydaturze lidera Frontu Narodowego Jeana-Marie Le Pena. Formacja skrajnej prawicy znajdowała się na przełomie lat 70. i 80. w początkowej fazie swojego rozwoju i nie uzyskiwała jeszcze znaczącego poparcia, jakkolwiek trzeba zauważyć, że Le Penowi jako przedstawicielowi narodowców udało się wziąć udział w poprzednich, przeprowadzonych w 1974 r. wyborach prezydenckich. Z kolei w 2002 r. wymaganego poparcia nie uzyskał Charles Pasqua, były prominentny polityk gaullistowski, w tamtym czasie reprezentujący już jednak inny odłam szeroko rozumianej prawicy, tzw. suwerenistów. W konsekwencji ten nurt polityczny nie miał swojego reprezentanta w wyborach²⁶.

Oba opisane przykłady nie dotyczą, rzecz jasna, kandydatów, którzy mogli realnie myśleć o prezydenturze. Pokazują natomiast, że ze względu na ustanowione rygory określone grupy wyborców mogą nie mieć w wyborach prezydenckich kandydatów, z którymi bezpośrednio się utożsamiają, jakkolwiek stojące za nimi formacje bez większych przeszkód uczestniczą, choć niekoniecznie z satysfakcjonującym skutkiem, w elekcjach do organów przedstawicielskich różnych szczebli. Szczególnym następstwem tego zjawiska może okazać się swoiste podwójne wykluczenie odnoszące się do dwóch kluczowych wyborów krajowych: parlamentarnych i prezydenckich. Po pierwsze, dane środowisko polityczne może mieć poważne trudności, ze względu na większościowy system wyborczy, ze zdobyciem choćby jednego mandatu w Zgromadzeniu Narodowym. Po drugie, kandydat takiego ugrupowania może nie być dopuszczony do udziału w rywalizacji o prezydenturę. Prowadzi to do wniosku, że w obrębie francuskiego systemu politycznego bariery utrudniające osiągnięcie jakiegokolwiek relewancji politycznej na poziomie ogólnokrajowym mogą się okazać szczególnie trudne do przezwyciężenia. Dotyczy to jednak przede wszystkim kandydatów skrajnych, zarówno prawicowych, jak i lewicowych. W przypadku kandydatów „głównego nurtu” droga do politycznej relewancji może być dużo krótsza. Pokazuje to najlepiej zdobycie prezydentury przez Macrona, które stało się bezpośrednim impulsem dla zasadniczej przebudowy spektrum rywalizacji partyjnej. W wyborach z 2017 r. nowo założona formacja prezydencka – Republika Naprzód – nie tylko zdobyła mandaty parlamentarne, lecz także stała się dominującą siłą polityczną.

---

²⁶ A. Hall, *Historia francuskiej prawicy 1981–2007*, Kraków–Rzeszów–Zamość 2009, s. 180, 418–419.

IV

Analizując charakter zmian normatywnych, jakie miały miejsce w odniesieniu do *parrainages* pod rządami konstytucji V Republiki, trzeba zauważyć, że oznaczały one stawianie przed potencjalnymi kandydatami coraz wyższych wymagań co do liczby zgłoszeń oraz ich terytorialnego rozkładu. Z kolei w ostatnich latach duży nacisk położono zwłaszcza na kwestię transparentności procesu przedkładania kandydatur. Mechanizmy wyznaczania kandydatów, które przyjęto u progu V Republiki, co do zasady zostały jednak utrzymane. W obowiązujących rozwiązaniach dostrzegana jest tym samym pewnego rodzaju niespójność. Zaistniała ona w 1962 r., wraz z przejściem od wyborów w ramach kolegium elektorskiego do wyborów powszechnych. Łączone są bowiem dwa niezbyt do siebie przystające elementy szeroko rozumianego procesu elekcyjnego: zgłaszanie kandydatów będące pozostałością wyborów niepowszechnych oraz samo głosowanie otwarte dla wszystkich uprawnionych obywateli, przy czym ci ostatni są pozbawieni jakiegokolwiek wpływu na zawartość listy osób ubiegających się o mandat²⁷. Stąd właśnie pojawiające się w przestrzeni publicznej postulaty wprowadzenia „zgłoszeń obywatelskich” (*parrainage citoyen*), przyjmowane z aprobatą m.in. przez tych, którzy swój start w wyborach chcieliby potraktować jako swoiste „okno medialne” (*fenêtre médiatique*)²⁸. Z drugiej strony z krytyką spotyka się sytuacja, w której w pierwszej turze wyborów bierze udział stosunkowo duża liczba kandydatów. Opinie wskazujące na negatywny wpływ, jaki ten stan rzeczy ma na przejrzystość czynności wyborczych oraz przeprowadzanie kontroli ich realizacji, jak również na czytelność samej debaty wyborczej, były formułowane, np. w kontekście wspomnianych wyborów z 2002 r., przez Radę Konstytucyjną²⁹.

---

²⁷ Na sprzeczność procedury zgłaszania kandydatów z duchem wyborów powszechnych zwraca uwagę J. Benetti, która wskazuje jednocześnie, że aktualny system pozwala na udział w wyborach kandydatom, którzy uzyskują niewielkie poparcie wyborców, a jednocześnie może stanowić wyzwanie dla tych, którzy reprezentują znaczące nurty polityczne. Zob. *Quelle réforme du système de présentation à l'élection présidentielle? Débat animé le 22 février 2013 par Marc Guillaume, Secrétaire général du Conseil constitutionnel (Julie Benetti, Guy Carcassonne, Hugues Portelli)*, Les Nouveaux Cahiers du Conseil Constitutionnel 2013, nr 41, s. 178.

²⁸ L. Touvet, Y.-M. Doublet, *Droit des élections*, Paris 2014, s. 183.

²⁹ J.-E. Gicquel, *Article 6*, w: *La Constitution de la République Française. Analyses et commentaires*, red. F. Luchaire, G. Conac, X. Prétot, Paris 2009, s. 317–318. Zwraca się także uwagę na występowanie – w przypadku wielu kandydatów w pierwszej turze – efektu przypominającego proporcjonalność wyborów. Głosy wyborców ulegają rozproszeniu wśród kilku przedstawicieli tego samego nurtu politycznego, co w efekcie zaburza polaryzację przestrzeni rywalizacji partyjnej. W 2002 r. ofiarą tego zjawiska miał paść lider socjalistycznej lewicy Lionel Jospin, który nawet nie wszedł do drugiej tury.

Można dojść do wniosku, że praktyka jedenastu elekcji powszechnych przeprowadzonych w latach 1965–2022 potwierdziła, iż analizowana procedura dość skutecznie spełnia funkcję bariery chroniącej francuski system polityczny przed swego rodzaju depolityzacją wyborów prezydenckich. Należałoby przez nią rozumieć zjawisko polegające na znaczącym udziale kandydatów nieposiadających bądź konkretnej afiliacji partyjnej, bądź szerszego doświadczenia politycznego. Trudno byłoby bowiem dowodzić, że osoby ubiegające się o mandat prezydencki są całkowicie oderwane od świata polityki, a sam udział w głosowaniu traktują jako wydarzenie incydentalne, w żaden sposób niewpisujące się w określone strategie zaangażowania politycznego. Są to zarazem kandydatury mające wyraźnie określony profil ideowy. Opinię tę należałoby podtrzymać także w odniesieniu do wyborów przeprowadzanych w latach 2017 i 2022, gdy wyraźnie widoczne stały się tendencje sygnalizujące dekompozycję dotychczasowego spektrum rywalizacji partyjnej (dwie wygrane Emmanuela Macrona znamionowały budowę silnego politycznego centrum skupionego wokół ugrupowania Republika Naprzód oraz kryzys głównych formacji: neogaullistowskiej i socjalistycznej). W tym sensie opisany mechanizm działa racjonalizująco. Można nawet pójść dalej i argumentować, że dobrze wpisuje się on w szeroko rozumianą ideę tzw. demokracji opancerzonej (*militant democracy*), czy różnego rodzaju narzędzia, które mają chronić demokratyczny system polityczny przed tymi aktorami politycznymi (np. ekstremistycznymi partiami politycznymi), którzy chcą mu realnie zagrozić. Należy zatem przychylić się do opinii A. Ławniczaka, który pisze, że ten sposób selekcjonowania kandydatów „trudno uznać za przejaw realizacji zasady ludowładztwa” oraz że jest to sposób „utrudniania życia tym, którzy rzucają wyzwanie klasie politycznej”³⁰.

Względnie stabilna wydaje się także liczba kandydatów w pierwszej turze. Zauważalnie mniejsza była tylko w dwóch pierwszych elekcjach powszechnych (z 1965 i 1969 r.), by w kolejnych wahać się między dziewięcioma a szesnastoma, przy czym po 2002 r. ulega ona stabilizacji (oscyluje wokół dziesięciu). Trzeba przy tym pamiętać, że teoretycznie kandydatów mogłoby być – ze względu na liczebność grupy wyborców kwalifikowanych – nawet ponad osiemdziesięciu. Jak pokazała dotychczasowa praktyka, charakteryzowany wymóg niekiedy dość skutecznie eliminuje z walki o prezydenturę osoby, które z racji swojej dotychczasowej aktywności politycznej trudno byłoby uznać za przypadkowe. Potwierdzają one skuteczność tego mechanizmu jako bariery, której kandydaci spoza partii relewantnych, a zarazem

Zob. tamże, s. 317; B. François, *Histoire des candidatures à l'élection présidentielle*, Pouvoirs 2011, nr 138, s. 14–15.

³⁰ A. Ławniczak, *Monarchiczne i republikańskie...*, s. 303.

silnych na poziomie regionalnym i lokalnym, nie powinni lekceważyć. Stąd też uprawniona będzie konstatacja, iż procedura zgłaszania kandydatów z pewnością nie jest etapem czysto formalnym, lecz może być uznana za swego rodzaju turę wstępną samej elekcji prezydenckiej³¹.

Nie można też wykluczyć, że kontrowersje wokół *parrainages*, które ponownie dały o sobie znać, tym razem podczas kampanii w 2022 r., staną się kolejnym poważnym impulsem do dalszych zmian legislacyjnych w omawianym zakresie, tym bardziej że w ostatnich latach w przestrzeni publicznej pojawiały się już takie propozycje. W trakcie prac na rewizją konstytucji V Republiki, które zostały zainicjowane w 2007 r. w ramach tzw. Komitetu Ballardura, starano się odpowiedzieć na pojawiające się problemy, w tym praktyki naruszające – jak sygnalizowała Rada Konstytucyjna – powagę działań towarzyszącym wyborom, a związanym z wysuwaniem kandydatur. Dlatego postulowano znaczące rozszerzenie grupy osób uprawnionej do udzielania poparcia, a także przyznanie tego prawa samym wyborcom – obywatelom, którzy nie piastowali żadnych funkcji publicznych³². Jak się wydaje, oczekiwania takich modyfikacji będą tym silniejsze, im bardziej obowiązujący system zgłaszania kandydatów będzie zagrażał idei reprezentacji w elekcji prezydenckiej wszystkich sił politycznych cechujących się przynajmniej umiarkowanym poparciem społecznym. Również coraz większa rola kandydatur o relatywnie małym potencjalnie wyborczym, ale paradoksalnie zdolnych do uzyskania wymaganej liczby zgłoszeń, stałaby się zapewne – o ile w ogóle doszłoby do takiego zjawiska – czynnikiem obciążającym obecnie stosowane rozwiązania proceduralne.

³¹ O znaczeniu tej początkowej fazy procesu wyborczego może świadczyć fakt, że podobne mechanizmy zostały recypowane w związku ze zgłaszaniem kandydatów w prawyborach partyjnych, które na szerszą skalę zaczęto we Francji stosować w XXI w. Warto tu wskazać wymóg obowiązujący w neogaullistowskiej formacji Republikanie, w której skuteczne zgłoszenie kandydatury w prawyborach organizowanych w związku z elekcją prezydencką w 2022 r. wymagało poparcia 250 wyborców kwalifikowanych. Zob. *Statuts – Les Républicains*, Septembre 2021, <https://republicains.fr/wp-content/uploads/2021/09/2021-09-27-IR-statuts.pdf> [dostęp: 21.02.2022 r.].

³² *Une Ve République plus démocratique*, Comité de réflexion et de proposition sur la modernisation et le rééquilibrage des institutions de la Ve République, s. 25–26, <https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/074000697.pdf> [dostęp: 5.07.2022 r.]. W doktrynie (G. Carcassonne i O. Duhamel) przedstawiono nawet potencjalny kierunek modyfikacji art. 7 konstytucji. Polegałby on na wprowadzeniu tury pośredniej, przeprowadzanej w sytuacji, gdy mniej niż dwóch kandydatów uzyskało przynajmniej 20% głosów w pierwszej turze. We wspomnianej turze pośredniej – pomiędzy pierwszą a drugą turą wyborów – brałoby udział czterech kandydatów z najwyższym poparciem. Szerzej na temat różnych propozycji zmian normatywnych dotyczących omawianej kwestii zob. F. Mélin-Soucramani, *Devenir candidat: quels filtres?*, Pouvoirs 2011, nr 138, s. 25–30.

Bibliografia

- Branchet B., *La fonction présidentielle sous la Ve République*, Paris 2008.
- Chagnollaud D., Quermonne J.-L., *Le gouvernement de la France sous la Ve République*, Paris 1996.
- Colliard J.-C., *Les parrainages à l'élection présidentielle*, Les Nouveaux Cahiers du Conseil Constitutionnel 2012, nr 34.
- Dolez B., *Le parrainage*, w: *L'élection présidentielle*, red. A. Levade, B. Mathieu, D. Rousseau, Paris 2013.
- Esplugas-Labatut P., *Les règles de l'élection présidentielle*, w: *La Constitution de la Ve République. 60 ans d'application (1958–2018)*, red. Ph. Blachère, Issy-les-Moulineaux 2018.
- Favoreu L., Gaïa P., Ghevontian R., Mestre J.-L., Pfersmann O., Roux A., Scoffoni G., *Droit constitutionnel*, Paris 2019.
- François B., *Histoire des candidatures à l'élection présidentielle*, Pouvoirs 2011, nr 138.
- Frangi M., *Le Président de la République. Arbitrer, diriger, négocier*, Paris 2012.
- Gély D., *Le parrainage des élus pour l'élection présidentielle*, Paris 2011.
- Gicquel J.-E., *Article 6*, w: *La Constitution de la République Française. Analyses et commentaires*, red. F. Luchaire, G. Conac, X. Prétot, Paris 2009.
- Hall A., *Historia francuskiej prawicy 1981–2007*, Kraków–Rzeszów–Zamość 2009.
- Kubuj K., *Zmiana Konstytucji V Republiki Francuskiej. Przedmiot, tryb, kontrola*, Warszawa 2018.
- Lamouroux S., *De la présentation à la présélection des candidats à l'élection présidentielle: le filtrage comme fil d'Ariane*, Revue Française de Droit Constitutionnel 2008, nr specjalny 2.
- Lavroff D.G., *Le droit constitutionnel de la Ve République*, Paris 1999.
- Ławniczak A., *Monarchiczne i republikańskie głowy państwa w Europie*, Wrocław 2011.
- Massot J., *L'arbitre et le capitaine. Essai sur la responsabilité présidentielle*, Paris 1987.
- Maus M., *Études sur la Constitution de la Ve République. Mise en place, pratique*, Paris 1990.
- Mélin-Soucramanien F., *Devenir candidat: quels filtres?*, Pouvoirs 2011, nr 138.
- Popławska E., *Instytucja prezydenta w systemie politycznym V Republiki Francuskiej*, Warszawa 1995.
- Quelle réforme du système de présentation à l'élection présidentielle? Débat animé le 22 février 2013 par Marc Guillaume, Secrétaire général du Conseil constitutionnel (Julie Benetti, Guy Carcassonne, Hugues Portelli)*, Les Nouveaux Cahiers du Conseil Constitutionnel 2013, nr 41.
- Rambaud R., *Droit de élections et des référendums politiques*, Issy-les-Moulineaux 2019.
- Touvet L., Doublet Y.-M., *Droit des élections*, Paris 2014.